

L' AVENÇ

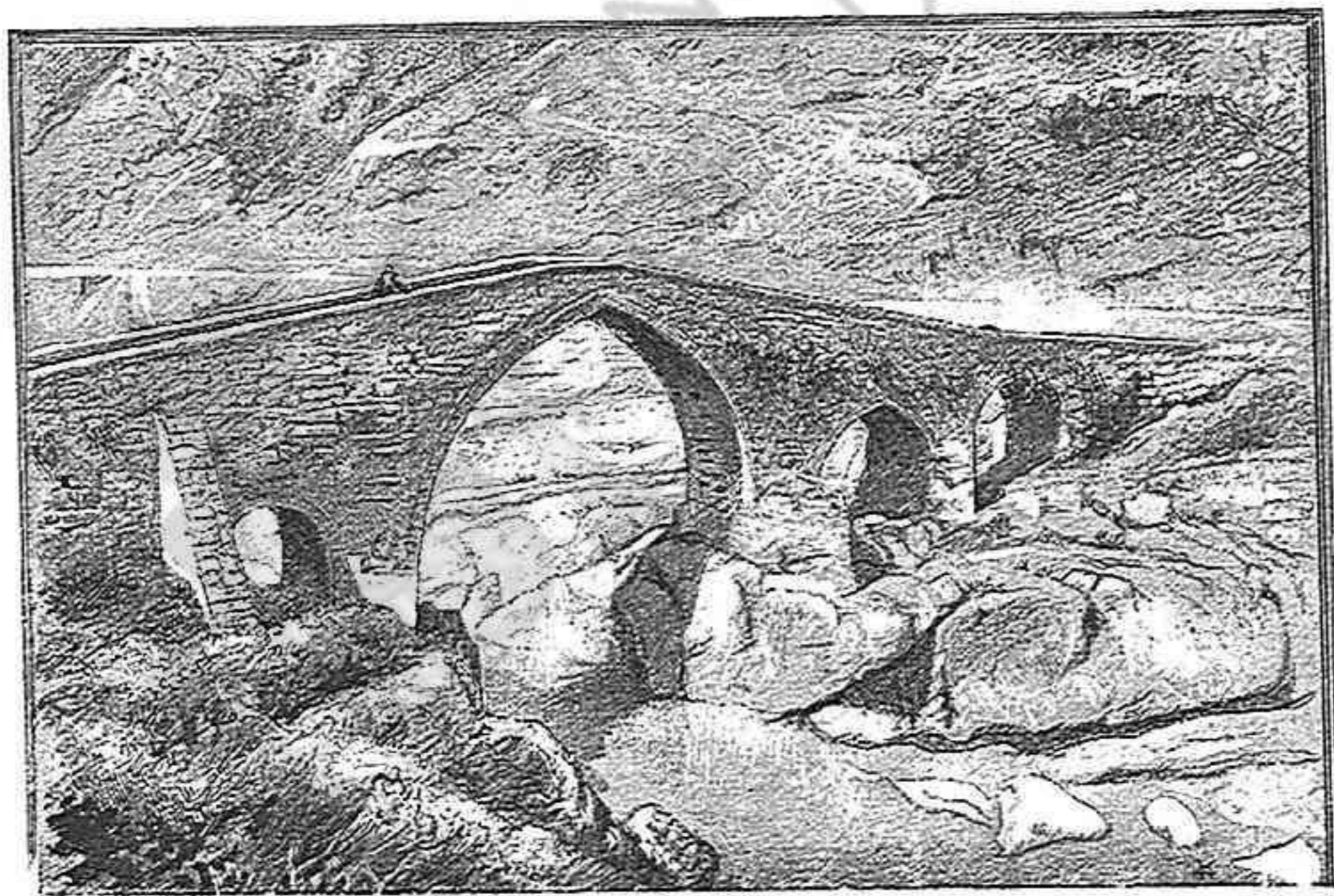
LITERARI * ARTISTICH * CIENTIFICH

REVISTA MENSUAL IL-LUSTRADA

PINTURAS MURALS DE PEDRET

SIGLE XI-XII

AN petit tramvia de vapor fa poch anys establert per las necessitats industrials de bonas y grandiosas fábricas, avuy llastimosament decaygudas, á las duas márgens del riu Llobregat, va en quatre horas desde Manresa

Pont entre Berga y Pedret

per Sampedor, Sallent, Balsereny y altres poblets, fins á la vila de Berga, famós baluart del carlisme en las darreras guerres civils. Lo quartel general dels Espanyas y Tristanys, poch animat avuy, forma excelent posició com lloch de refugi y centinella estratéfica de una serralada de turons que s' enllassan

y extenen fins á perdres de vista, sobre una llarga planura damunt dels congrenys del riu, fondos á voltas com un abisme y revolts com veritables tasqueras, cobejada ella mateixa de altas cinglas que son avensada del Baix Pyrineu, y sobre la qual se grahonan un castell, una fortalesa y 'l Santuari de Ntra. Dona de Queralt.

Desde Olban, estació final del tramvía, varias empresas de carruatges trasportan al viatger fins á dins de la vila, rasant una costa ben conservada y vorada d' arbres, centre de paisatges no pintoreschs ni vistosos.

La població de Berga, moltes voltas combatuda, y parcialment reconstruhida, té de si poch que veure; un llarch carrer ab altres transversals, corre de mitjorn á nort desde 'l punt d' entrada fins á una gran plassa-passeig, que serveix de mercat, y altra plasseta darrera d' ella, hont figuran una pobre casa comunal y una iglesia més pobre servint de parroquia. No hi mancan bonas botigas, tráfeh comercial y animat concurs, ab alguns edificis confortables de senyors, y un parell de fondas regularment servidas perque passin be la temporada d' istiu aquells que per salut ó per mera gaubansa, buscan ayres purs enmitj de un país recomanat per sas bonas ayguas y sos excelents fruyts. Máncahi no obstant l' atractiu de santas memorias y d' obras artísticas ó monumentals, que han lograt retenir y conservar altrs poblacions, acas de menos nota, per cobdicia de turistas y altres aficionats naturals ó extrangers que avuy més que may recorren afanyosos las regions espanyolas tan plenas de recorts artístichs com de bellesas natives.

La mateixa Berga, ab ser pobríssima en aixó, es un bon centre pera visitar á pocas lleguas encontorn, venerables carcassas d' antichs monastirs que enclouhen recorts de moltas menas, y sens anar més lluny, be que en terreno rocallós, basta emprendre una baixada de dos kilómetres envers llevant pera arribar á un antich pont de quatre arcadas sobre 'l riu, que es ardida obra de la edat mitjana, y tal volta més vella, desde 'l qual guanyada la margenada oposta, sota coberta de bardissas, vé punteiant sobre l' arbreda lo senzill eremitori-parroquial de Pedret.

¿Y qué es Pedret? Un barri materialment de quatre casas, apenas esmentat en los dictionaris geográfichs; y dihem *eye-*

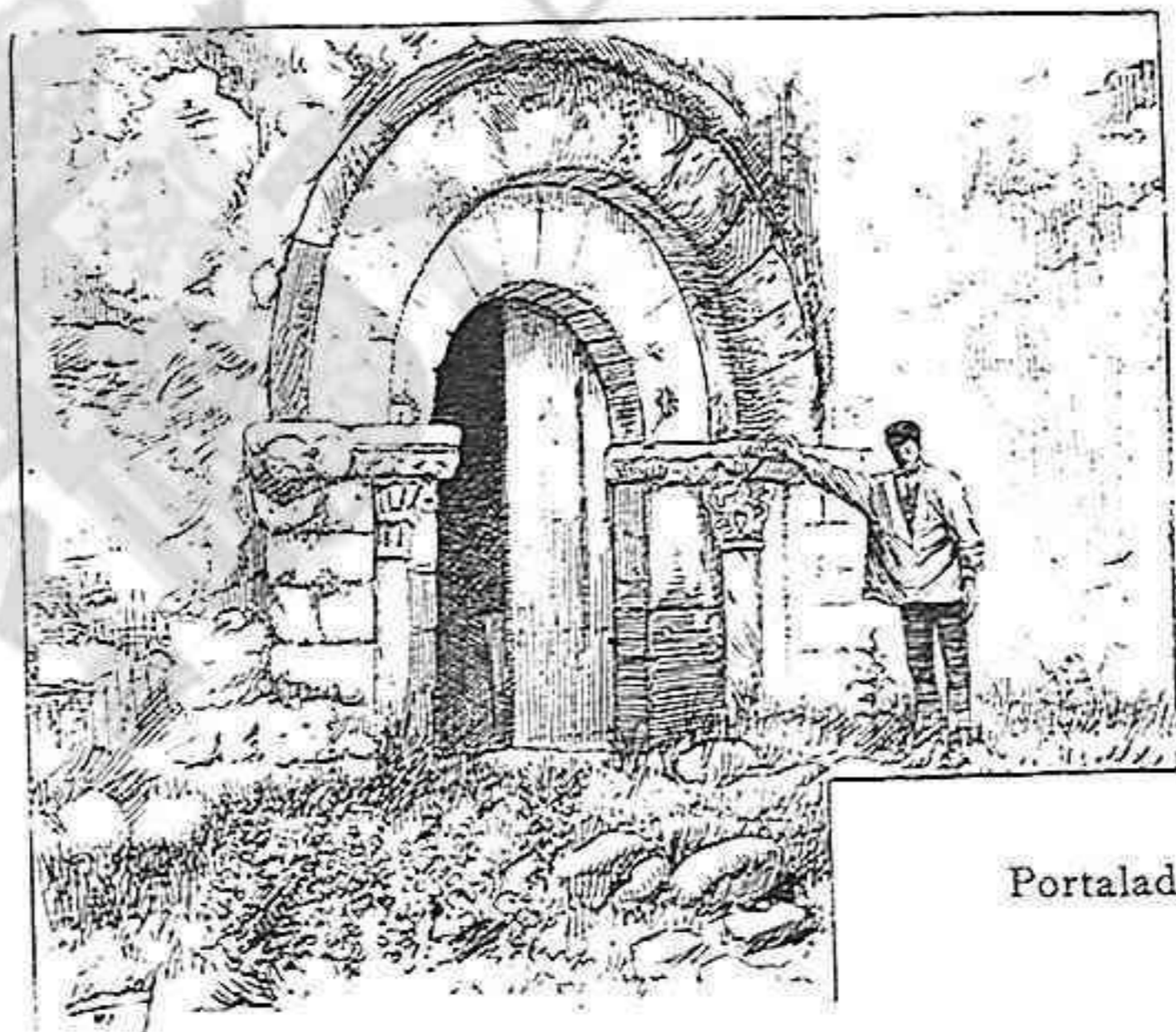
mitori á sa parroquia, per ser una obra mesquina, llarga de poch metres, servida per un sol capellá que ademés comparteix son ministeri ab dos altres sufragáneas rurals. Y no obs-

Apsida de la iglesia de Pedret

tant, eixa obra, té notable importancia arqueológica, enclohent una reliquia artística excepcional, casi única en sa línea.

Los grabats que acompanyém donan la vista forana d' aytal

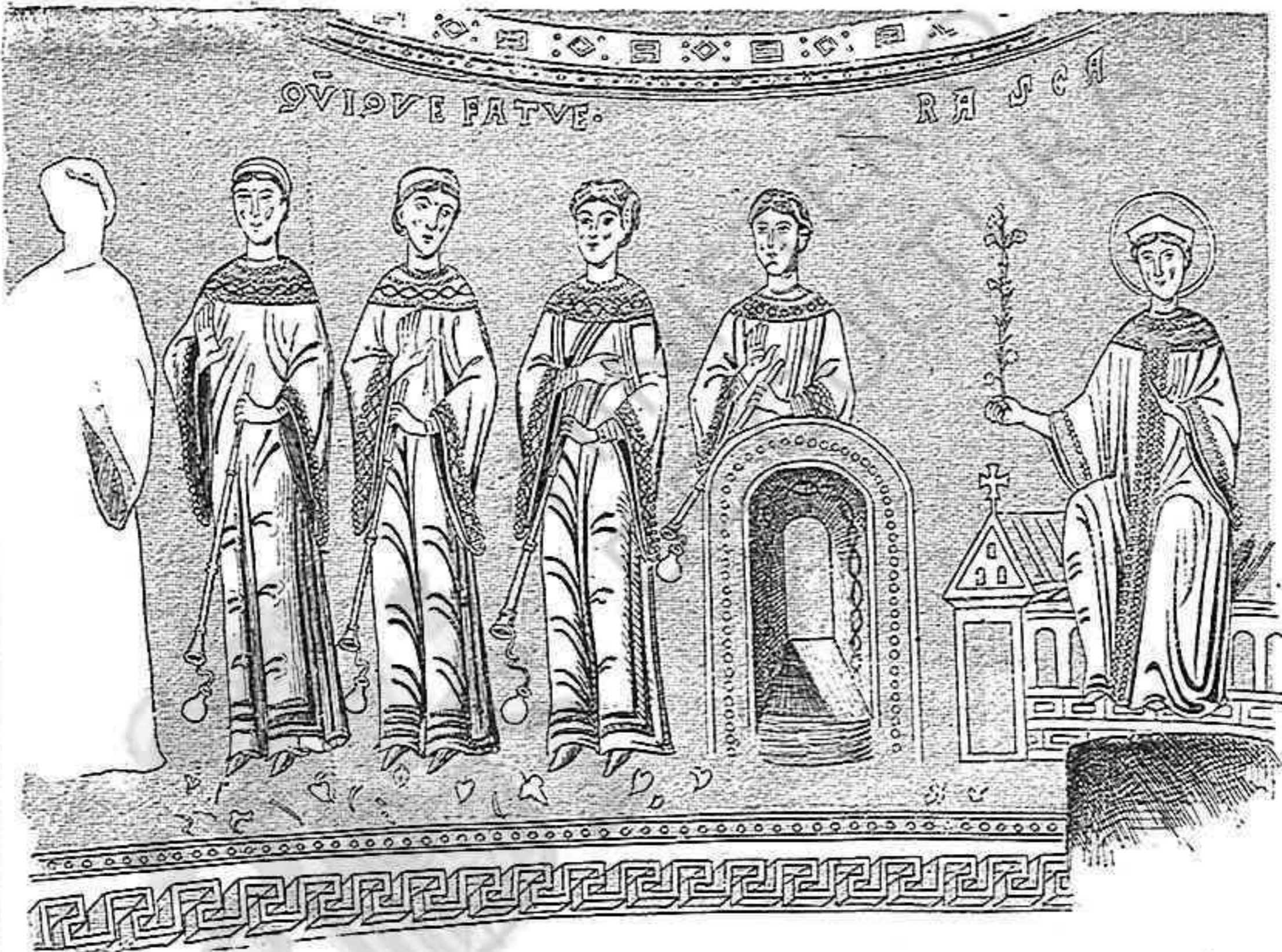
Portalada

edifici: sa senzillíssima y degradada espadanya á l' enfront, sens porta alguna, feixuga cimbra carregada sobre dos capitells y pilars no menys feixuchs per entrada al mitjorn, y tres ápsidas, dos d' ellas rodonas, al extrem oriental. Lo in-

terior no es menys mesquí: murs senzills y emblanquinats, volta de canó y altar modern de cap importancia; si be als costats de evangeli y epístola, dos rodons portals obran sobre unas reduhidas cambras extremas, de las quals la de ma esquerra serveix de sagristía dintre de la primitiva ápsida, y la de la dreta mitj arrunada, sens servey, forma oposta. Lo bó en eixos fragments del prístí edifici, es que tras del susdit portal de la sagristía, s' hi troba un ver arch sarrahinesch de ferradura; que á l' altra má, seguint lo mur intern de la capella, estan enclavats altres semblants archs; y succehintse uns á altres en direcció al tester, resulta sens mena de dupte que tota la iglesia, petita com era, venía repartida en tres naus com ja ho anuncian las esmentadas ápsidas, essent la del mitj més alta que las costeras, y extenentse sobre tres ó quatre dels dits archs sarrahineschs, molt millor determinats que 'ls de Sant Miquel de Tarrassa y de alguns edificis asturians ben coneguts dels sigles X y XI, revelant una circumstancia peregrina de sa construcció, y una rara influencia artística de l' art de son temps.

Altra curiositat hi há, digne encara de major atenció. En efecte: eixa capelleta rústica y pobre, fou abans tota pintada, y la pintura subsisteix sens gran alteració en l' àmbit de dita sagristía. Veus aquí la descuberta que graduám sorprenent: aquell cloquet d' ou que 's pot tocar de part á altra ab los brassos extesos y al cim desde una cadira, está revestit de colors al igual que una cambrada moderna, y no colors al oli ni al encàustich, sino al fresch, ó millor dit, pintura de paret sobre cals ó guix; pintura borrosa que 's refrega al pas, dins una estancia de segon servey á mercé d' escolans poch curosos; y ab tot, ella ha resistit 700 anys d' existencia, puig basta mirarla pera veure la factura intelligent si be despatxada, y despatxada ab *salero*, de algun mestre corresponent á fi del sigle XI ó comensos del següent. Consta de figuras y ornamentació: en la copa de la volta, N.ª Sra. de la Assumpció dins una gloriola circular; en los paraments y en dos seccions tauladas per una bonica y artística grega, á la altura del fris, lo qual ab lleugeras ratllas simula un pabelló de roba, ressalta sobre camp ó fons purpurat oscur, la llegenda ó parábola evangélica de las cinch verges sabias y cinch follas que esperavan al diví

Espós, las unas diligents, ab sos llums encesos, y las altras descuydadas sens tenir oli en sas llántias. Entrant á má es-
 querra están las sabias, indicadas per un rótol (*quinque pru-*
dentes, de lletra románica oncial) coronadas las testas, ornadas
 las colleras, ribetadas las vestiduras, ab torxas encesas en la
 má esquerra y sentadas en una taula assortida de menjars, col-
 tells y copas, y al cap d' ella una figura casi esborrada, que
 sería lo Espós. Desgraciadament fou malmés aquest pany per

Pintura románica de Pedret

l' obertura d' altre portal que comunica ab l' ápsida vehina ara
 magatzém de fustám, y que així mateix guarda vestigis de
 caps, com de l' Angel y N.^a Dona en lo misteri de la Anun-
 ciació. Lo pany oposat de la sagristía mostra perfectament
 conservadas, dretas y en filera, quatre de las cinch follas (*quin-*
que fatuae, la quinta desaparecuda baix una finestreta moder-
 na), sens corona, pentinadas ab lligar de vels, vestidas com las
 primeras ab llargas túnics molt justas, valonas al coll broda-
 das á rengles de perlas, mànegas de punta caygudas ribetadas,
 al igual que la franja ó bora extrema del vestit. Aqueixas por-

tan sos llums volcats, ab bombetas de vidre també caygudas y lligadas al capdavall. A certa distancia, separada per una llucarna antiga, hi há altra figura de dona sentada sobre una capelleta, representant la Iglesia (*Ecclesia Mater* ó *Ecclesia Romana*), ab corona y nimbe de santetat, tenint una branca de llir á la má dreta. Véuhense sembradas gayas flors al peu de las figuras, las quals per la senzillesa de sas tintas rosadas, blavencas ó grogenças, la pobresa dels colors, la rudesia de formas y trassos, junt ab la originalitat de certas menudencias, lo característich de la composició, son misticisme y simbolisme, ofereixen marcat segell històrich y de época, venint á constituhir uns modelos únichs y singularíssims; y per sa netedat ó frescura d' istil relativa, y sa conservació maravellosa al través de set centurias, mereixen considerarse com document dels més interessants en los conceptes artístich y arqueològich, prou més que altras pinturas ó memorias de aquella llunyana época; y com més frágils y de especialitat raríssima, per sí mateixas obran novas vías al estudi del art, sots una fas desconeguda y per ventura de las més prácticas com aplicació decorativa. ¿No venim á trovarlas en un lloch humilíssim, sens importancia en cap temps, amagat dintre la reconada del més feréstech pais?

Per aquí 's demostra quant nos resta encara á investigar y apendre en benefici de la vera ciencia, extirpant arreladas preocupacions y endressant lo fil de la historia. Per aquí tambe 's veu com á dos passos d' una vila sens recorts, pot ascondres un joyell artístich que no té parella, adhuc en los més richs museus del mon, lo qual vincla en sí la resolució de interessants problemas tocant als origes y marxa de la pintura de la edat mitjana en general y de la catalana en particular.

JOSEPH PUIGGARÍ

UNA CANSÓ (*)

I

Quan jo 'l vaig coneixe era molt vell; mes quan succehí lo que 'us contarè, tot just lo pel comensava á ombrejarlhi lo llavi de sobre.

D' això qu' ara 'us vaig á parlar, fa mes de seixanta anys. Va passar á Caldetas.

En Bialò, fill de la Coloma, era l' hereu de una casa de la carretera, xica, fumada, plena de goteras, carregada de bruticia, buyda del estable, desembrassada de parets, de xemeneya poch feynera, y ab una cassarola, una olla y una paella y no mes, á la cuyna. Per foch se solian valdre de las canyas del torrent y de las escorxas y fustam que bora la platxa s' arreplegavan. Altrament era ben plantat, pero magre; treballava ab un patrò d' un llahut que trafiquejava ab Rosas, Palamòs, Matarò y Barcelona no passant may mes enllá de eixos dos estrems de sa ratlla de comers. Era fort, perque son temperament nirviòs li dava fortaleza, tenfa picardía, enginy y sobre tot molta ambició. ¿Sabéu quína alsaria tindria? Uns nou pams. Si quan los francesos van passar per la carretera la primera vegada, un sargento al véurel' ja va dir:

—Beau sapeur!

Pero tant com tenia d' alt, tenia també de mandra. Quan lo seu patrò, que 's deya Lluch, no 'l necessitava, l' hauriau vist de panxa al sol á l' hivern y á l' ombra á l' estiu, á l' hora que cantan las cigalas: y quan lo necessitava, ¡sí 'l tenia de cridar! Prou vos ho hagueran dit los poch vehins, que d' un cap de dia á l' altre, altra cosa no sentian sino lo nom

(*) Reproduhim aquest article, original de D. F. Pelay Briz (*La Roja*, pl. 221), com mostra literaria del escriptor que acaba de perdre 'l catalanisme y de qui 'ns ocupavam en lo número anterior.

de Bialò acompanyat d' alguna d' aquelles interjeccions tan revessas que solen usar la gent de mar.

Y no 'us penséu que, quan jagués, perdès lo temps, res d' aixó; també treballava y molt, pero de cervell. Rumiava sempre com podria ser que ell arribás á esser rich. Y tant era lo que hi pensava, que algú deya si ja 'n tenia un arrel. Mes ¿qui fa cas del dir de la gent?

Ara veuse aquí que una nit d' hivern, ¡pam! ¡pam! trukan á la porta de casa la Coloma, y un pich lo portal quedá franch, s' ompla tota l' entrada de soldats: (sempre n' hi devian cabre sis ó set).

En Bialò va traure 'l cap per la porta, perque á fora se sentía molta fressa, y ¡valgam Deu!, quina lluhentor de fusells no se li va presentar als ulls á la claror de la lluna; tota la carretera, tots los camps, todas la casas estavan farçidas de espanyols. Era la divisió del general O'donnell que sabent que aquella nit una columna francesa baixava de Girona cap á Barcelona y tenia de passar per allí, la volia esperar. Tots los punts estavan presos, la torra dels encantats, la costa d' en Milans, la riera, la rectoría, la platxa; las midas no podian mancar, tothom estava apunt. Allá las deu lo brugit de la munió va anar finint; los uns d' aguayt, los altres descansant. Aviat, no mes van sentirse de tant en tant las feixugas petjadas dels centinellas.

Tot plegat, á mitja nit, un crit seguit de una descárrega despertá á tots los vehins, dels quals los mes se taparen los caps ab los llansols, sent molt poch los que deixaren la escalfor del llit per la fredor de las finestras. Sols tres ó quatre se arriscaren á traure lo cap fora. Lo Bialò fou un d' ells, acompanyat de sa mare que no 'l volguè creure, per mes qu' ell li deya que 's fiqués á dins. Lo carrer era prou clar ab la claror de la lluna per poderlo veure ple de moviment. Al cap d' avall del carrer, un pilot de granaders ab sos alts morrions, fentse forts darrera de dos carros encreuhats, aguantavan un foch cru y seguit. Al seu darrera un oficial ab lo bras embenat, donava veus y anava omplint, trayent soldats de un pilot arrambat á la paret, los buyts que las balas francesas feyan entre 'ls dels carros. De tant en tant, un «¡ay!» ó un soroll sech seguit del remor de una pedra al caure á terra: era algun cap de teula petat per alguna bala. Ja la flamarada de la descárrega pintava las casas de bermell com en un dia de foch; ja un soroll com lo de la rovinada venint de la part del rieral tot ho aixordava... En Bialò que 'u savia perque á Barcelona mes de dos y tres cops havia vist fer exercici á la tropa, deya á sa mare qu' allò era la cavallería... Mes lluny ressonava lo canò, braviu, potent com lo tró, y de tant en tant, si paivagavan aqueixos estrépits, la calmosa y acompassada ramor del mar estenent sas onas sobre la platja, donava á tan horrible quadro lo contrast mes viu qu' esmaginearse puga... ¡que trist era tot això vist á la claror de la lluna!

De sopte una cridoria inmensa seguida de centenars de descàrregas envahí lo poble y 's va veure als que hi havia al cap del carrer recular poch á poch en un principi y apres fugir corrents cap al rieral, seguits de una vintena de dragons que ab la qua del casco volejant y sabre en má los encalsavan renegant com endimoniats. Al peu de la finestra, hont era en Bialò un dels de cavall va bambolear y posantse la má al cor, llansant un «¡ay!» caiguè estés sens dir cap mes paraula. Los altres seguiren carrer avall, sabrejant tot lo qu 'ls venia á tom.

Bialò guaytà á sa mare, y haventse comprés los dos sens dirse paraula, cap á la entrada feren via.

No trigá molt á sentirse grinyolar los golfos de la porta del carrer, y apres d' haver tret primer lo cap en Bialò, segur de que aquell estava net, ixquè acompanyat de sa mare. Abdòs s' atansaren al que jeya, era un oficial francés. Lo cavall s' havia tornat á posar dret y ab lo cap baix flayrava al seu amo. En Bialò agafá al nafrat pèl cap y sa mare pels peus, y si be ab pena á casa seua l' entraren. Un xich apres va sortir novament lo mariner y agafant per la brida al cavall se l' entrá també cap á dins. La porta va tornar á ser tancada y en lo carrer regná la quietut de la mort, sols interrompuda per la ramor llunyana de la feresta lluyta.

II

Era á punta de dia quan en Bialò alsantse de la llar y pujant dos esgrahonets, obrí una porta que, al costat de la pastera, hi havia pintada de blau.

Aquella porta donava pas cap á dins de una xica cambra, aclarida per un baix finestral que obria sobre un xich hortet mal cuidat y humit, lletjesa que feya ressaltar més y mes la verdor y netedat del del vehí. ¡Oh! es que allí hi havia una noya de setze anys, alta, moreneta, d' ulls negres y boca pintada com la flor del carmesí, que ho conresava y per cert que, molts de cops ho havia contemplat en Bialò, sospirant sovint, sovint y de baix en baix.

Ara be, en aqueixa cambra y damunt de un mal catre y espellifada márfega, jeya l' oficial de cavallería, groch com una cera y brut de sanch tot lo pit.

Al entrar lo mariner, alsá 'l cap.

—¡Ah! ¿sou vos?—diguè.

—Sí, ¿com vos trobéu?

—Sino fos la set que 'm devora...

—¿Havéu acabat l' aiga de la escudella?

—No me 'n queda gota.

—Ja 'us ne durè mes.

Y en Bialò agafá una escudella de fusta é ixquè.

Mentres l' omplia d' aiga clara, sa mare que venia de fora, se li atansá y baixet, baixet:

—¿Sabs, la Grossa?—li va dir á la orella.

—¿La del cantò?—preguntá lo mariner.

—La mateixa. Ja es rica.

—¡Ca!

—Sí, sí. Tot m' ho ha dit en Jaume, que també n' ha pellucat un bon xich. ¡Oh, quina llástima! Sí tú no fosses tan mandra, prou fòram també richs ara nosaltres.

—¿Y donchs?

—Sí, sí, prou ne fòram bona pila.

—¿Es que no podém serho encara?

—¡Oh! ara com ara ja no es tant senzill.

Lo mariner arronsá las espatllas y comensá á posar aiga á la escudella del ferit.

—No véus,—murmurá la vella,—si tú t' haguesses espabilat mes, haurias eixit fora y... dels que moren alguns n' hi ha de richs... La Grossa, tè un rellotge, tot d' or, ¡mes preciós!

—¿Pero d' hont l' ha tret?

—De la butxaca d' un que jeya... Lo dels morts es de qui ho troba.

—Alabat siga aquest moment... Ara vos he entés. Teniu rahò; pero un hom tè tantas caborias que no pensa en tot. Veurém.

Y dihent això, altre cop, ab la escudella plena d' aiga, se 'n torná á la cambra del oficial.

Aquest al sentir sos passos alsá 'l cap y ab la má dreita prenent la escudella, de correguda se va veure tota l' aiga.

—Vos pot fer mal, si bevéu tant—va dirli en Bialò guaytantsel' de fit á fit.

—¡Tenia tanta set! Ara 'm sento millor. Diguéu, los meus ¿hont son? Bialò estava encantat mirantsel'.

—¿Hont son los meus?—repetí l' oficial.

—¡Ah!—feu lo mariner fixantse en las paraulas que li acabavan de ser ditas.—No 'u vulláu saber.

Y prengué un ayre de compassiò. Un bon observador n' haguera dit fals y algú que s' hi haguès fixat mes, hauria vist que pèl cervell del mariner hi ballava alguna mala fal-lera.

—¿Hem perdut?

—Y molt nos ha de costar de amagarvos, perque 'ls nostres no 'us trobin.

—No pot ser, no, no hem perdut. Al nostre general may ningú l' ha fet recular.

—Fins avuy. No cridéu. Si 'ns sentíssen, no 'us quedaria pas un minut de vida.

—¡Ah! ¡es ben trist!

Y apres d' un ratet de quietut, lo nafrat mig aixecantse apuntalat en son colze:

—Mira—va dirli—jo no vull morir. Sò jove; tinch una estimada y no 'm faltan bens de fortuna. ¡Tú no sabs lo qu' es deixar lo mon quan se tè tot això!

—Sí, pero tot això ho podéu perdre ab un crit, ab un imprudent que tregui 'l cap per dalt de la paret d' aquell hort... per la cosa mes ténue.

L' oficial llavors agafá per una de las mans al mariner.

—Sò rich. Sálvam y no patirás de fam may en la vida.

—Jo sí que no hi puch fer res, pobre de mí, com no siga comprometrem' si saben que 'us he escondit.

—¿Tens por de fer una obra de caritat?

—Por, no; mes á vos tampoch 'us agrada gayre pensar en la mort.

—Sálvam y tot lo que tinch es teu.

Lo mariner hipócritament alsá 'ls ulls cap al cel.

—Prou ho voldria...

L' oficial seguia ab los ulls tots los séus gestos:

—Mira, ab lo rellotge y l' anell que duch y lo que 't daré d' aquesta culebra que 'm volta 'l cos, ne tens prou per ferte un barco y ser patrò.

Bialò no va respondre res, la seva cara al sentir ests mots va pendre una expressió sinistra.

—¿De veras?—preguntá,—abalantsantse cap al oficial.

Aquest se feu enrera horrorisat al veure la cara del home de mar, que ab los ulls saltantli de las concas y las mans trémolas agafá al pobre nafrat y... l' escanyá, tot barbotegant:

—No 'n tinch prou ab lo que 'm darás, ho vull tot, tot será meu: això y 'l cavall y lo de la motxila, renegat de Deu, vesten al infern á parlar gabaig.

Mes á sa última paraula s' hi juntá un horroròs crit d' esglay que venia de part del hort de la vehina.

Bialò deixá al cadavre y correguè cap al hort vehí y guaytà dins... No hi havia res.

III

Ja feya tres mesos de lo que 'us he explicat; en Bialò tenia un barco nou, feya diners, la caseta estava ben moblada, la cuyna neta, los llits ab bons matalassos y un bon cavall rodava la sinia del hort, perque ara en Bialò tenia un bon hort comprat al vehí del costat. No havia pres muller

perque la qu' ell volia, no s' hi havia avingut y fins semblava que 'l véurel' li fes mal; donchs mes d' una y de dos vegadas sent ell al hort seu y havent tret lo cap per damunt de la paret per donarli lo bon dia, la pobre donzella havia caigut en basca. Pero això era un contratemps, com qual-sevol altre: veritat es que tampoch filava gayre be ab los del poble, pero ¿qui fa cas de la gent? ¡Es tant envejosa! Com que era rich, los altres no 'l podian veure.

Aixís es que, quan ell anava al hostel, tothom n' eixia; los altres patrons li deyan lo Judas, y tot ¿per qué? Perque lo seu barco era 'l mes nou y 'l mes caminador, com que feya tres viatges, al temps que 'ls altres no 'n feyan sino dos.

Li havian llevat també un gros fals testimoni... Deyan qu' havia escanyat un hoste. ¡Ell! ¿Y quan li van llevar? Justament ara que cada dia anava á missa y feya caritats á tots los pobres y passava 'l rosari á bordo ab lo mariner qu' havia llogat perque 'l ajudés en sos tráfechs. Res, dir de la gent. Enveja.

Ara be, una tarda havent enrotllat la sirga, se 'n tornava ab lo cap baix cap al poble, quan al passar per bora la taberna, li va semblar que cantavan. Com feya temps que estava trist, va voler alegrarse y s' hi va ficar. Cosa estranya, los altres no 's van moure y seguiren cantant. Era una cansò molt trista de tonada, la cantava un patrò jove y 'ls altres l' acompanyavan al responement ab picaments de mans.

En Bialò, se va quedar derrera de tots y escoltá.

Lo patrò que la cantava al véurel' feu una senya al del costat y seguí cantant la tornada acompanyat de tots los demès.

*Ja quan era petitet
lo seu pare 'l castigava,
lo mal viure qu' ara 'n du
de petit ja 'l senyalava.*

Un dia ne va hostatjar
un soldat que rich estava
l' havian nafrat al pit
y per moments s' escolava,
pera robarli 'l diner

sense cor l' assassinava,
l' escanyava sobre 'l llit,
sobre 'l llit hont reposava.
Malhaja qui n' ha parit
un fill ab semblants entranyas!
Ab los diners del soldat
un barco nou se comprava
y, encara que brut de sanch,
ab or de lley lo pagava.

Bialò al sentir això, groch, mut, febrosench, esverat fugí del hostel y feu via cap á casa seva.

Tots los cantadors lo guaytaren, y 'l que duya 'l compás:

—¡Malehit de Deu ets y serás! Ves allá vergonya del poble—va dir aixecant lo puny clos y guaytant de rehull al mariner.—¡Ell! ¡ell es qui 'l va matar! ¡Pobre oficial! Perque encara que era francés, parlava catalá com nosaltres... era de Perpinyá... y en fi qui mata al hoste no mereix

perdò de Deu. ¡Malehit, malehit! Poch sabs tú la que Deu te déu tindre reservada. La pobre Maria que per casualitat ho va veure, encara 'n gema y may més tornarà á ser lo que era. ¡Bah! Ja la veyéu. Prou tothom sab si avans tenia las galtas mes rojas ó no.

Pero en Bialò ja no 'l sentia.

May mes ningú del poble va tornar á veure al mariner. Sols, sí, s' deya que si s' havia tornat boig.

Sa mare morí de mala mort.

Lo barco va cambiar de patrò.

La casa va tenir un nou amo. Semblava que la ma de Deu pesant com una llosa de plom sobre aquella familia, n' hagués esborrat fins lo recort.

IV

Ara farà uns deu anys trobantnos á Tarragona jo y mon amich Remí anarem á festa major al poble de Vilaseca.

No hi anavam per veure cap moniment, ni á cercarhi cap tradició, ni tampoch perque fos ell espill d' alguna especialitat ja en llenguatge, ja en trajo, res d' això s' hi troba; pero si 'ns hi duya l' afany de presenciar una d' aqueixas pantominas populars qu' allí s' conservan ab tota la grotesca naturalitat dels primers temps en que foren inventadas. Nos havian parlat del ball de *Rosaura* y del d' en *Serrallonga* y nosaltras voliam veure aquells personatges coberts d' antiquelas y casacas de tot tall y de tot temps. Voliam contemplar d' aprop aquells diables de las petadoras carretillas y cuas desvergonyidas... Res, aficions d' home desfeynat.

Nos trobavam donchs á la plassa major, quan de sopte 'ns cridá l' atenció un home vell segut á las escalas de l' esglesia tenit á sa falda á una noya rossa com un fil d' or y aixerida com un pèsol.

Al veure que me 'l guaytava un dels bordegassos que tenia jo aprop meu:

—«¡Es l' avil!»—va dirme, com si ab aquestas paraulas ne tinguès prou per saber qui era.

Pero una dona que ab los rosaris á la ma, cap á la esglesia anava, al adonarse de ma curiositat, exclamá:

—Senyor, vol que li diga qui es, es un pobre orat que viu de recaptés. No se 'l sol veure gayre pels pobles; mes com á n' aquí hi ha una noya—tè ja la du sobre,—que n' está enamorat, tres per dos hi ve y li du cosas... ¡Oh! ¡la tunanta! No 's descuida may de anarli al darrera demanantli una admetlla, ó una nou. ¡Es un diable! ¡Ell l' estima! ¡Verge santíssimal ¡per ella 's deixaria llevar un dit de la ma!

Jo poch á poch havia anat acostantmhi de manera qu' aixís que rompia la cobla jo ja 'm trobava aprop del vell y de la noya.

La devota s' havia ficat á l' esglesia. Lo meu amich me seguia sense dir res.

L' avi al véurem alsá 'l cap y mig rient torná á fer festas á la noya:

—Angeleta, —li deya, —demá aniré á Reus ¿qué vols que 't duga?

Y la noya responia:

—Una coca.

—Be, ¿y res mes?

—Ensucrada... Pero ¡ey! no m' enganyis, porque l' altra dia 'm digueres que 'm duries una pansa de Cambrils y no me l' has duta.

—¡Qui sab!—feu l' avi.

Los ulls de l' Angeleta al sentirlo lluhiren d' alegría.

—¡Ah! ¿sí?—exclamá—¡dónamela, dónemela!

Y comensá á escorcollarlo sens punt de repós.

L' avi reya y ab una ma la deturava, mentres ab l' altra amagava lo rehim derrera sa esquena.

La noya no 's cansava de buscar, ni ell de riure.

Jo 'm mirava de fit á fit aquell home é involuntariament una veu interior me preguntava á mí mateix:

—¿Es possible qu' aquest home siga boig?

Lo meu amich no deya res, pero crech que devia pensar lo mateix.

Un crit de la noya 'm feu eixir del meu parament.

Havia atrapat lo fruyt que s' amagava l' avi y gra per gra se 'l estava ja menjant.

Jo 'm vaig treure una moneda de la butxaca y vaig posarla al costat del pobre vell sobre lo esgrahò de pedra hont seya.

Quan me n' anava una paraula de la Angeleta 'm deturá en sech.

—«Vaja, avuy te cantarè una cansò»—havia dit. Jo sempre so estat aficionadíssim á las cansons, sobre tot á las de la terra, com que 'n sò arreplegat una bona pila. L' esperança de recullirne una de nova, 'm privá de allunyarme de aquell indret.

—Be, canta,—li feu l' avi.

La noya acabá de menjarse tranquilament la pansa, llensá la rapa, va fregarse tot mig rient las mans com si se las espolsés, y apres...

—Escolta,—diguè—ara va la cansò; pero si no 'm dus la coca de Reus, may mes te 'n cantarè cap.

—Sí, sí, ja hi pensarè.

—Ensucrada y tot.

—Ensucrada y tot.

—Donchs be, ja que m' ho promets; porque, m' ho promets ¿no es veritat?

- Sí, filla, sí.
 —¡Oh! ho dius rient y aixís no val; tens de posar la cara sèria.
 L' avi 's formalisá lo possible.
 —¿Y ara?—va preguntar á l' Angeleta.
 —¿M' ho promets ab aquesta cara?
 —T' ho prometo.
 —Donchs escolta —y comensá aixís:

*Ja quan era petitet,
 lo seu pare 'l castigava,
 lo mal viure qu' ara 'n du
 de petit ja 'l senyalava.*

Un dia ne va hostatjar
 un soldat que rich estava,
 l' havian nafrat al pit
 y per moments s' escolava,
 pera robarli 'l diner

sense cor l' assessinava,
 l' escanyava sobre 'l llit,
 sobre 'l llit hont reposava.
 Malhaja qui n' ha parit,
 un fill ab semblants entranyas!
 Ab los diners del soldat
 un barco nou se comprava
 y encara que brut de sanch
 ab or de lley lo pagava...

Un crit horroròs del avi, trencá en sech la cansò de la noya que rom-
 pè en un plor seguit y me sobresaltà.

Groch, ab ulls que li saltavan de las concas, sens barretina, trémol y
 espurnejantli 'ls llavis...

—¿Tú també?—exclamá ab veu ronca y agitada,—¿tú també? ¡Y jo
 que t' estimava tant!—y 's posá á corre com un llamp cap á fora del
 poble.

Jo 'm vaig quedar fret y sense saber lo que 'm passava.

Dos dias després van trobar lo seu cadavre en las costas de Salou.

Lo meu amich que 'l va voler anar á veure, diu que, al tractar de sa-
 berse qui era, un vell pagés va respondre al jutge, que aquell mort era un
 home de mar, vehí de Caldetas d' hont faltava feya ja molts anys, tingut
 per boig y nomenat Bialò.

BIBLIOGRAFIA

APELES MESTRES.—BALADAS. *Ilustradas per l' Autor.*—Barcelona. 1889.—Un vol. de 21 $\frac{1}{2}$ X 15 $\frac{1}{2}$ centímetr. y 160 págs., 6 ptas.

Nostre primer cantor de la naturalesa nos sorpren tot sovint ab una nova producció. Mes aquesta vegada nos apareix pulsant una corda ben distinta que en los *Idilis*; aquest cop nos canta *Baladas*, y en sa major part nos canta la Edat Mitja, vista d' una manera nova. Algunas composicions portan fetxa un xich reculada, y ab ellas pot observarse lo progrés que llur autor ha fet en lo domini de la forma. En aquest volum s' hi veu una barreja agradable d' en Mestres de fa deu anys ab lo Mestres d' ara. Abans era 'l veritable poeta de baladas y com á dibuixant nos tenia acostumats á castells y cavallers, á portadas heráldicas; y aixís ha aparegut en son darrer llibre. La ilustració es rica com correspon al text. En l' hermós *Epílech* lo senyor Mestres se despedeix sense greu de lo que ell denomina lo «bordó antich» y quinas formas románticas han deixat rastre fins en alguns de sos idilis, y quasi 'ns atreviriam á dir que l' hi escauhen si no 'ns hagués demostrat que sab tractar com ningú los temas naturalistas en *Los Sardinalers* y altrás composicions.

GUÍA *itineraria de las regions del LLUSSANÉS, PYRINEUS, Cerdanya, Serras de Cadí y Andorra, ó sia de las fonts del Bastareny y del Llobregat, á las del Segre y á las del Ter y Riutort. Dividida en 70 itineraris per ARTHUR OSONA, soci de la Assoc. d' Exc. Catalana.*—Barcelona. Est. Miró y C.^a Basea, 21 bis. 1888.—Un vol. de 15 X 10 centímetr. y 143 págs., 2 ptas.

En los guías del Sr. Osona tot mapa ó plano fora superfle. Sos itineraris portan escritas totas las indicacions orals que pot donar un tranzeunt ó un pagés á un excursionista atrafegat: «Un quart camí amunt, després se bifurca, se pren lo de dreta, al cap de 10 minuts se gira á esquerra, etc., etc.» Baix aquest punt de vista son molt práctichs, y per propia comprobació podem assegurar que son gayre be infalibles en quant á hostals y llochs de parada, distancias á peu, gent de qui fiarse per guía. En general no son tan justos en lo que 's refereix á monuments y datos histórichs que 's donan sempre de pas.

Encara que portin per títol lo nom d' una ó varias regions, no vol dir aixó que pugan seguirse per complert. Hi faltan sovint pobles que no están en bon lloch per las comunicacions, encara que contingan algún objecte interessant.

Ab tot debém mil mercés al infatigable excursionista per los treballs que va donant á la estampa, y recomaném als lectors que 'ls posin en práctica pera convencers de lo molt bo que contenen.

NOVAS

Lo día 15 del corrent morí lo conegut escriptor En Francesch Pelay Briz. Hem perdut en ell á un catalá de bona soca y á un catalanista de cor, plé de fe y d' esperansas. Fou un infatigable propagador de nostra causa, una de las figuras més simpáticas de nostre renaixement y en sas moltas obras s' hi veuhen sos diversos coneixements y sas variadas aficions.

—Desde cap de mes se publicará en aquesta ciutat, un periódich quinzenal catalá, redactat per elements joves y portará per títol *Lo Catalanisme*.

Establiment tipogràfich de Fidel Giró, carrer de las Corts Catalanas (Gran Via), 212 bis